

LIMITELE RĂSPUNDERII ȘI SANȚIONĂRII PENALE A MINORILOR

Valentina RUSSU,
doctorand, asistent universitar
al Catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Cercetarea problematicii limitelor răspunderii și sancționării penale a minorilor este un imperativ ce rezidă din necesitatea implementării unui sistem de prevenire cât mai eficient, luându-se în considerație atât personalitatea infractorului minor, cât și influența răspunderii penale asupra sa. În această lucrare, autorul evidențiază limitele de demarcație dintre pasibilitatea de răspundere și pedeapsă penală a minorului și lipsa acesteia.

Cuvinte-cheie: minor, infracțiune, răspundere penală, pedeapsă penală, responsabilitate, vârsta răspunderii penale, individualizarea răspunderii penale.

Summary

Research of the issue of the limits of liability and criminal sanctioning of minors is an imperative that lies in the need to implement a prevention system as effective as possible, taking into account both the personality of the juvenile offender and the influence of criminal liability on him. In this paper, the author highlights the delimitation limits between the liability and criminal punishment of the minor and lack of it.

Keywords: minor, crime, criminal liability, criminal punishment, responsibility, age of criminal liability, individualization of criminal liability.

Ca instituție, răspunderea penală, consecință inevitabilă a încălcării normelor de drept, cuprinde ansamblul de dispoziții privitoare la realizarea prin constrângere a normelor penale. În procesul constatării și angajării răspunderii penale în cazul infractorului minor se întâlnesc însă o serie de particularități, cauzate de starea bio-psiho-fizică a acestuia, care influențează în mod direct atât determinarea capacității penale, cât și stabilirea regimului sancționator, aspecte ce deosebesc tratamentul infractorului minor în domeniul răspunderii penale față de cel al majorului [1, p. 1].

Există o serie de documente internaționale care stabilesc standardele pentru respectarea drepturilor copilului în administrarea justiției. Astfel, Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului, în art. 37 și 40, stabilește unele garanții pentru administrarea justiției pentru copii cu respectarea și protejarea drepturilor copiilor. În Partea I, art. 1 al Conven-

ției, se definește *copilul* ca fiind orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, excepând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă [2].

De asemenea, există documente cu caracter de recomandare care stabilesc standardele internaționale privind administrarea justiției juvenile la diferite etape ale procesului: *Regulile standarde minime ale ONU privind administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing)* [3], *Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana)* și *Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)* [4].

La nivel regional, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* este considerată piatra de temelie a întregului sistem de protecție a drepturilor omului. De asemenea, *Recomandarea (2003)20 privind noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile* constituie documentul de bază pentru ghidarea statelor-membre ale Consiliului Europei. Aceasta este completată de *Recomandarea (2006)2 privind regulile penitenciare europene*, *Rezoluția CM/Res/2 privind justiția prietenoasă copilului, precum și Recomandarea (89)12 a Comitetului de Miniștri către statele-membre privind educația în penitenciare* [5].

Pentru a pune în aplicare *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)* [3] au fost formulate noțiunile de *minor* și *făptuitor minor*. Astfel, art. 2.2 lit. a prevede că *un minor este un copil sau o persoană tânără, care, în respectul sistem de drept, poate fi tratată pentru o infracțiune într-o manieră diferită de cea aplicabilă adultului*, iar art. 2.2 lit. c consemnează că *un făptuitor minor este un copil sau o persoană tânără care este bănuită de a fi comis sau a fost surprinsă săvârșind o faptă pedepsibilă*.

Fără a da o definiție a noțiunii de minor, *Principiile pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)*, adoptate prin Rezoluția 45/112 14 decembrie 1990 [4], enunță: *convingerea, după părerea majorității experților, că etichetarea unui tânăr ca „deviant” sau „predelincvent”, contribuie deseori la apariția unui model de comportament nedorit al tinerilor. Indiferent de terminologia folosită, Regulile subliniază faptul că „persoanele tinere trebuie să joace un rol activ și să accepte parteneriatul în cadrul societății neputând fi considerate „simple obiecte ale socializării sau supravegherii”*. În toate acțiunile care privesc minorii, indiferent dacă sunt întreprinse de către instituții de asistență socială, instanțe de judecată, autorități administrative sau instituții legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie prioritare.

Cerința stabilirii unei vârste minime de la care se răspunde penal este prevăzută și în documentele internaționale. Astfel, art. 4 al Regulilor de la Beijing prevede că *în acele sisteme de drept care recunosc conceptul de vârstă a responsabilității penale pentru minori, începutul acelei vârste nu va fi fixat la un nivel prea jos, ținând seama de maturitatea emoțională, mentală și in-*

telectuală. În continuare, se stipulează că în sistemele juridice care recunosc noțiunea de limită a răspunderii penale, aceasta din urmă nu trebuie să fie fixată prea jos, ținând cont de problemele de maturitate afectivă, psihologică și intelectuală [3].

Cercetând reglementările internaționale în domeniul răspunderii penale a minorilor, menționăm că fiecare stat își conturează propria teorie cu privire la răspunderea penală a minorilor și limitele acestei răspunderi, formele de răspundere penală a minorilor, consacându-le și în aspect normativ. Respectiv, legislația penală a Republicii Moldova, a luat în considerație vârsta persoanei din mai multe aspecte:

1) vârsta subiectului activ al infracțiunii:

a) sub aspectul unor limite generale sau speciale ale răspunderii penale;

b) sub aspectul limitelor pedepselor aplicabile minorilor;

c) sub aspectul mijloacelor juridice de diferențiere și individualizare a pedepsei penale;

d) sub aspectul cerințelor de executare a pedepsei penale;

2) vârsta subiectului pasiv al infracțiunii.

În acest sens, se precizează, pe bună dreptate, de către autorii V. Dongoroz, C. Bulai S. Kahane, I. Oancea și alții, că chiar atunci când nu se vorbește despre vârstă în vreuna dintre normele penale care privește direct sau indirect aplicarea sau individualizarea sancțiunilor de drept penal, trebuie totuși să se aibă în vedere atât vârsta făptuitorului, cât și a victimei infracțiunii [6, p. 215].

În literatura de specialitate s-a constatat că minorii, indiferent de vârsta lor, posedă un șir de trăsături specifice, deosebite de cele ale adulților. Dezvoltarea personalității umane are loc în cadrul unității dialectice și a relațiilor dintre aspectul biologic și social, ceea ce predetermină conturarea unui nivel de maturitate fizică și psihică. Fixarea precisă a unui asemenea punct de reper (corelații), în diferite nivele de vârstă, la toate persoanele, este mai mult sau mai puțin concomitentă, ceea ce prezumă de a distinge, în același mod, prin intermediul unei clasificări a minorilor, în funcție de grupele de vârstă [7, p. 27-28].

De asemenea, există un ansamblu de fenomene, fiind după relativitatea lor cu importanță globală, care, în fapt, se referă la dezvoltarea dialectică a personalității și pot predetermina acest coraport enunțat anterior. La asemenea fenomene se referă, de exemplu, faptul că femeile, de regulă, ajung mai rapid la nivel de maturitate, deși, în aspect social, deosebire între aceste două genuri de persoane nu se identifică.

Suntem de acord cu opinia potrivit căreia o circumstanță care merită atenție este *fenomenul accelerării – maturizarea biologică și fizică accelerată* a personalității contemporane. Însă cert este faptul că aceasta are loc pe fonul dezvoltării fizice, biologice, dar nicidecum a celei sociale. Respectiv, se consideră că fenomenul accelerării nu poate avea caracter dominant în cazul clasificării minorilor din perspectiva unei răspunderi penale [7, p. 28]. Astfel, pro-

blema stabilirii limitelor răspunderii și pedepselor penale aplicate minorilor, precum și identificarea conținutului responsabilității, ca premisă a răspunderii, urmează a fi soluționate nu în baza legităților biologice de dezvoltare a omului, ci prin intermediul evaluării corecte a factorilor importanți de formare socială a personalității: ansamblul de relații sociale și sistemul de educare realizat.

Din punctul de vedere al imputabilității penale, se conturează două perioade distincte:

1. Perioada neimputabilității penale – așa-numita perioadă a iresponsabilității penale absolute, incapacității penale absolute.

2. Perioada imputabilității penale, care, la rândul ei, poate fi divizată în:

a) *perioada imputabilității reduse* (perioada responsabilității limitate);

b) *perioada imputabilității depline* (perioada responsabilității absolute).

Perioada iresponsabilității penale (perioada neimputabilității penale)

Având în vedere particularitățile dezvoltării bio-psișice a persoanei, în dreptul penal s-a impus necesitatea stabilirii unei limite de vârstă, sub care răspunderea penală a minorului să fie exclusă în genere, acesta fiind prezumat lipsit de capacitate penală. Conform legislației penale a RM, această limită o constituie vârsta de până la 14 ani. Altfel spus, minorii până la 14 ani care au săvârșit infracțiuni nu sunt pasibili de răspundere penală.

Sușinem opinia unor cercetători, potrivit căreia calitatea de subiect activ al infracțiunii presupune aptitudinea bio-psișică a persoanei de a înțelege și de a-și asuma obligațiile de comportare prevăzute de normele dreptului penal, precum și capacitatea de a-și stăpâni și dirija, în mod conștient, actele de conduită în raport cu aceste exigențe. Omul nu dobândește aceste trăsături din momentul nașterii, ci în mod treptat, în procesul de creștere și dezvoltare bio-psișică. Anume în acest sens se pune problema de a cunoaște, din care etapă a dezvoltării sale persoana poate fi considerată ca având însușirile necesare pentru a fi subiect activ al infracțiunii [8, p. 152]. Cu adevărat, constată literatura de specialitate, că stabilirea limitelor acestor etape depinde de realitățile sociale și umane dinăuntru fiecărui stat și din fiecare orânduire socială. Din aceste rațiuni nu se propune o limită absolută, o anumită vârstă, care să fie unanim recunoscută în doctrina dreptului penal și uniform adoptată de diferite legislații. Astfel, după cum menționează V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea și alți autori români, criteriul teoretic constă în recomandarea de a se ține în afara sferei de incidență a legii penale minorii, care, datorită vârstei lor, nu au, în genere, posibilitatea de a înțelege temeiul și rostul constrângerii juridico-penale [6, p. 218].

Astfel, conform art. 21 alin. (1) CP al RM, sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani (vârsta generală a răspunderii penale). Totuși, pentru săvârșirea anumitor infracțiuni expres enumerate la art. 21 alin. (2) CP al RM, răspunderea penală survine de la 14 ani, deci vârsta minimă a răspunderii penale este de 14 ani.

Perioada imputabilității penale

a) Perioada imputabilității relative (perioada responsabilității relative)

Referitor la tratamentul juridic al minorilor, care au capacitate de răspundere penală, se face deosebire între două situații:

- caracterul absolut al răspunderii penale a minorului;
- caracterul relativ al răspunderii penale a minorului [6, p. 216].

Adică, perioada responsabilității limitate (dubioase) include anume caracterul relativ al răspunderii penale, care este consacrat prin text normativ (în asemenea mod după cum este prevăzut de CP al RM), ori prin constatarea discernământului (cum prevede textul CP al României).

Anume stabilirea a două limite de vârstă, în legătură cu capacitatea penală (lipsa capacității penale – perioada iresponsabilității absolute, și prezența capacității penale – perioada responsabilității absolute) a creat între aceste două, un element de timp intermediar – *perioada responsabilității relative*.

Legea penală a RM prevede o responsabilitate penală relativă a persoanelor cu vârsta între 14-16 ani. Astfel, conform art. 21 alin. (2) CP al RM se indică la faptul că persoanele fizice, care au vârsta între 14 și 16 ani, sunt pasibile de răspundere penală numai pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 145, 147, 151, 152 alin. (2), art. 164, 166 alin. (2) și (3), art. 171, 172, 175, 186-188, 189 alin. (2)-(6), art. 190 alin. (2)-(5), art. 192 alin. (2)-(4), art. 192¹ alin. (2) și (3), 196 alin. (4), art. 197 alin. (2), art. 212 alin. (3), art. 217 alin. (4) lit. b), art. 217¹ alin. (3) și alin. (4) lit. b) și d), art. 217³ alin. (3) lit. a) și b), art. 217⁴, art. 217⁶ alin. (2), art. 260, 268, 270, 271, art. 275, 280, 281, 283-286, 287 alin. (2) și (3), art. 288 alin. (2), art. 290 alin. (2), art. 292 alin. (2), art. 317 alin. (2), art. 342 [9].

În aspect comparat, menționăm că CP al României prevede expres că minorul, care are vârsta între 14 și 16 ani, răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ, fapt care nu este prevăzut de legea penală națională, dar reiese din interpretarea sistematică a acesteia.

b) Perioada imputabilității absolute (perioada responsabilității absolute)

Minorii cu vârsta între 16 și 18 ani sunt considerați, conform legii penale, subiecți activi de drept, care sunt responsabili deplin și supuși răspunderii penale. Totuși, în aspect social-psihologic, aceștia rămân a fi minori, se deosebesc de adulți prin anumite particularități subiective și acest ultim fapt urmează a influența soluționarea problemei privind răspunderea penală a acestora. În context, recunoașterea minorilor de această vârstă pe deplin responsabili nu predetermină egalarea acestora cu adulții.

În opinia autorilor V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea și alții, problema constrângerii penale față de infractorii minori nu este complet rezolvată prin simpla admitere a unui regim de mijloace de constrângere penală diferențiat de acela prevăzut pentru infractorii majori. Această problemă este pe deplin

soluționată numai atunci când în lege se arată care minori și în ce condiții pot deveni infractori. Minorul, spre deosebire de omul adult, nu are și nu poate fi presupus că ar avea conștiința social-morală deplin formată. Minorul se află în proces de educare [6, p. 217-218].

Reieșind din complexitatea problematicii privind specificul răspunderii penale a minorilor de anumite vârste, este necesar de a constata că acest specific este reflectat nu pe deplin și nu este cercetat până la capăt. Luarea în vedere a unor trăsături personale specifice ale minorului urmează să fie încadrate la reglementarea tuturor instituțiilor de drept penal legate de răspunderea și pedeapsa aplicată minorilor (liberarea de răspundere penală, dispunerea pedepsei penale, atenuarea pedepsei penale, liberarea de pedeapsă penală, aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ etc.).

Referințe bibliografice

1. Crișu A. Tratatul infractorului minor în materie penală. Aspecte de drept comparat. București: Ed. C.H. Beck, 2006. 205 p.
2. Convenția cu privire la drepturile copilului. Adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la 29 noiembrie 1989. În vigoare la 2 septembrie 1990. http://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf. Vizitat: 18.11.2021.
3. Organizația Națiunilor Unite – Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing). <https://www.google.com/#q=Rezolu%C5%A3ia+Na%C5%A3iunilor+Unite+nr.40%2F33+di+n+29+noiembrie+1985>. Vizitat: 18.11.2021.
4. Principiile pentru prevenirea delincvenței juvenile. (Principiile de la Riyadh). Rezoluția 45/112 14 decembrie 1990. http://cj.md/uploads/Principiile_Natiunilor_Unite_pentru_prevenirea_delincventei_juvenile_Principiile_de_la_Riyadh_1990.pdf. Vizitat: 18.11.2021.
5. Rusanovschi S. Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova (aprilie 2014). http://www.unicef.org/moldova/ro/RO_final.pdf. Vizitat: 18.11.2021.
6. Dongoroz V., Kahane S., Oancea I. et. al. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală. Vol. II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 456 p.
7. Астемиров З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. Под редакцией Н. А. Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 p.
8. Bulai C. Drept penal român. Partea generală. Vol. I. București: Casa de editură și presă „Șansa” – SRL, 1992. 282 p.
9. Codul penal al Republicii Moldova. Cod nr. 985 din 18.04.2002. În: MO din 14.04.2009, nr. 72-74, art. 195.